

ДО ПИТАННЯ ДЕМАРКАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ ПРАВОВОГО ВПЛИВУ І ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Одним з найбільш суперечливих у сучасній юридичній науці є питання демаркації (розмежування) понять «механізм правового впливу» й «механізм правового регулювання». У рамках теоретико-правової науки, проблема з'ясування сутності, функцій, засобів, методів та інших аспектів цього соціально-правового інституту залишається досить актуальною.

Інтерес до категорії «дія права», а через її призму й до понять «правовий вплив» і «правове регулювання» став активно виявлятися вченими-юристами у другій половині ХХ ст., здебільшого в межах вітчизняної правової думки. Конструкції «механізм правового впливу» й «механізм правового регулювання» були предметом вивчення таких теоретиків права як С.С. Алексєєв, В.І. Гойман, М.С. Кельман, С.А. Комаров, О.А. Лукашова, Л.А. Луць, М.Ф. Орзіх, О.Ф. Скакун, Ю.С. Шемчушенка, Н.М. Оніщенко, Л.С. Явич [Див.: 1-4; 6; 12; 14] та ін.

Мета даної статті полягає в розкритті функцій та основних засобів, якими оперує кожне із

зазначених вище понять, для з'ясування їх сутності й одностайного розуміння.

«Механізм правового впливу» й «механізм правового регулювання» – категорії доволі суперечливі та неоднозначні. Прихильники позиції їх ототожнення (О.А. Лукашова, Л.С. Явич) висувають тезу, що правовий вплив і правове регулювання – синоніми одного й того ж суспільно-правового інституту: адже правове регулювання так чи інакше ґрунтується на константах правового впливу [Див.: 6, с. 264; 14, с. 241]. Видається, що подібна теза є дещо самозаперечливою, оскільки процес, що базується на елементах іншого, апіорі не може бути одним і тим же процесом. Представники теорії розмежування (С.С. Алексєєв, В.І. Гойман, М.Ф. Орзіх, Ю.С. Шемчушенко) стверджують, що ці категорії, не можуть ототожнюватися, бо вони зорієнтовані на використання різних форм впливу, зокрема, залежності між величиною дії будь-якого чинника на розглядуваний об'єкт та ефектом від цієї дії [Див.: 1, с. 56-58; 2, с. 241; 7, с. 134; 13, с. 401].

На думку О.Ф. Скакун, правовий вплив – це взятий у єдності й різноманітні весь процес впливу права на суспільне життя, свідомість і поведінку людей за допомогою правових і неправових засобів [7, с. 345]. В.І. Гойман включає правовий вплив до структури змісту дії права й розглядає його як спеціально-юридичний і загально-ідеологічний вплив з метою встановлення режиму правового функціонування [2, с. 154]. Отже, правовий вплив з усією його багатоманітністю діє на суспільне життя, свідомість і поведінку індивіда 2-ма основними шляхами – інформаційним і ціннісним (аксіологічним). Вплив права на суспільні відносини є результатом настання певних наслідків як для суб'єкта, з поведінкою якого пов'язується реалізація нормативно закріплених приписів, так і для суспільних відносин, у межах яких відбувається процес реалізації права.

Правовий вплив може відбуватися у 2-х формах – активній і пасивній. Перша передбачає безпосереднє використання спеціально-юридичних засобів в процесі соціальної життєдіяльності. Цілі активного впливу полягають у вдосконаленні й оптимізації усталених правових відносин і в усуненні правопорушень. Друга форма становить собою опосередкований вплив

права на суспільні відносини, а тому й не спостерігається безпосереднього правового втручання в суспільні відносини. Сам же факт наявності права виступає чинником, що спонукає суб'єктів діяти відповідно до юридично закріплених приписів і утримуватися від учинення дій протиправного характеру. Цілі пасивного впливу – збереження усталеного на даному етапі соціального розвитку правопорядку й запобігання правопорушень [10].

Таким чином, механізм правового впливу – це нормативний вплив на суспільні відносини системи (а) спеціально-юридичних засобів – норм права, юридичних фактів, правовідносин тощо, а також (б) засобів загальноюридичних – правових принципів, правосвідомості, правової культури та інших, спрямована на організацію суспільних відносин.

Регулювання (лат. – *regulo* – правило) тлумачиться як упорядкування, налагодження, приведення чогось відповідно до чогось [8, с. 546]. Правове регулювання – це здійснюване державою за допомогою права й сукупності правових засобів упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона й розвиток [12, с. 161]. У науковій літературі ця правова категорія розглядається вченими з різних позицій. З телеологічної точки зору це ці-

леспрямований текстуальний (інформаційно-ціннісний) правовий вплив на суб'єктів права. Із феноменологічних позицій (А. Райнах, А. Шюц), правове регулювання розпочинається з елементарного акту екстерналізації – прояву активності людини як такої, внаслідок чого відбуваються зміни в оточуючому середовищі, а зовнішня активність відбиває в певній формі. Розглядуване поняття у феноменологічному розумінні включає в себе діяльність формальної й неформальної еліти та народних мас [11, с. 154]. У функціональному значенні під ним розуміють орієнтування поведінки суб'єктів на нормативні приписи [5, с. 601]. Прихильники комунікативного підходу в праві (М. Вебер, А.В. Поляков) трактують це явище як складний і багатофакторний процес упорядкування інформаційного обміну, який здійснюється учасниками правової комунікації [9, с. 212].

З точки зору філософії права існує суттєва відмінність між конструкціями «правове регулювання» і «регулювання правом». До першої науковці відносять виключно позитивне право, до другого – духовне, абсолютно моральне, тобто природне право. Якщо правове регулювання спрямовано здебільшого на тіло людини, то регулювання правом – на її дух і душу, тобто

воно апелює до правосвідомості індивіда. Таке його бачення дозволяє провести паралель між теоретичним правовим впливом і філософським регулюванням правом.

Зазначимо, що ми поділяємо позицію С.А. Комарова щодо юридичного визначення поняття «правове регулювання», під яким він розуміє його лише як один із складників форм впливу права на суспільні відносини – за допомогою спеціально-юридичних засобів – правових норм, нормативних актів, правовідносин тощо. Правознавець підкреслює, що термін «вплив» ширший за змістом, ніж «регулювання», оскільки перший включає регулювання за допомогою притаманних як йому, так і іншим правовим та неправовим засобам дії на поведінку особи [4, с. 64].

Виходячи із зазначених вище позицій схилиємося до розуміння правового регулювання як нормативної дії спрямовані на суспільні відносини спеціально-юридичних засобів – норм права, юридичних фактів, правовідносин, спрямованих на впорядкування соціальної поведінки людини.

Відмінності між поняттями «правовий вплив» та «правове регулювання» можна спостерігати й на рівні їх методології. Що стосується методів останнього, то такими є: (а) авторитарний –

метод централізованого імперативного регулювання, що ґрунтується на принципах субординації й підпорядкування, і (б) автономний – метод децентралізованого регулювання, що ґрунтується на принципах координації й рівності [3, с. 85]. Методами ж правового впливу слід назвати: (а) інформаційний, що полягає у впливі прескриптивної правової інформації на мотиви поведінки особи, і (б) ціннісний, що ґрунтується на ідеологічному впливі правової дійсності. Таким чином, ці 2 поняття хоча й мають близький зміст, але він не є тотожним

З огляду на вищенаведене можемо підсумувати, що відмінності між правовим впливом і правовим регулюванням як єдині комплексом механізму дії права можна визначити:

– за обсягом: предмет правового впливу є значно ширшим, ніж предмет правового регулювання – його складають відносини (економічні, соціальні, політичні), які безпосередньо не врегульовані правом, але на які поширюється його дія;

– за змістом: правовий вплив не завжди має точний юридичний засіб, бо разом з нормами права вплив охоплює інші методи впливу на поведінку людей. Правове регулювання завжди містить певний юридичний засіб (регулювання відбувається за допомогою відповідної правової норми);

– за механізмом реалізації права: правовий вплив здійснюється шляхом системи неюридичних засобів – ідеологічних, психологічних, інформаційних та інших механізмів. У правовому регулюванні право реалізується через механізм – систему виключно правових засобів (норм права, правовідносин, актів реалізації й застосування цих норм тощо).

Разом із тим, зауважимо, що подібне розмежування є відносним, адже поліаспектність механізму дії права вимагає не ізоляції зазначених понять, а навпаки, потребує глибини розуміння їх спорідненості й необхідності їх комплексного застосування з метою організації суспільних відносин та впорядкування соціальної поведінки особи.

З урахуванням новітніх історико-соціальних процесів у житті світової спільноти та необхідності легітимного впорядкування правовідносин у середині них подальший аналіз механізмів правового впливу і правового регулювання доцільно здійснювати у межах як теоретико-правової, так і в інших загальноюридичних дисциплін – методології юриспруденції, порівняльного правознавства, філософії права.

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

Список літератури: 1. Алексеев С.С. Правовые средства: постановка проблемы, понятие, классификация // Сов. гос-во. и право. – 1987. – № 6. – С. 56-58. 2. Гойман В.І. Действие права: методологический анализ. – М.: Юристъ, 1992. – 501 с. 3. Кельман М.С. Загальна теорія держави і права: методолічні проблеми розвитку та системний аналіз. – Тернопіль: Терно-граф, 2007. – 152 с. 4. Комаров С.А. Общая теория государства и права: Учеб. – СПб., 2008. – 524 с. 5. Лейбниц Г.-В. Сочинения: В 4-х т. – Т.1. – М.: Мысль, 1982. – 636 с. 6. Лукашева Л.Е. Права человека: Учеб. для вузов. – М.: Норма, 2001. – 316 с. 7. Орзих М.Ф. Личность и право. – М.: Юрид. лит., 1975. – 112 с. 8. Політологічний енциклопедичний словник / За заг. ред. Ю.С. Шемчушенка. – К.: – Генеза, 1997. – 814 с. 9. Поляков А.В. Коммуникативная концепция права (генезис и теоретико-правовое обоснование). – М.: АСТ, 2003. – 318 с. 10. Правовий вплив і правове регулювання: проблеми співвідношення [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://revolution.allbest.ru/law/00157539_0.html. 11. Райнах Адольф. Собрание сочинений. – М.: Дом интернац. кн., 2007. – 275 с. 12. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підруч. – Х.: Консум, 2001. – 518 с. 13. Шемчушенко Ю.С. Дія права: інтегративний аспект. – К.: Юрид. думка, 2010. – 501 с. 14. Явич Л.С. Проблемы правового регулирования советских отношений. М.: Госполитиздат, 1961. – 326 с.

К ВОПРОСУ О ДЕМАРКАЦИИ МЕХАНИЗМОВ ПРАВОВОГО ВЛИЯНИЯ И ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ

Козенко Ю. О.

В статье исследованы понятие и сущность механизмов правового влияния и правового регулирования как единого комплекса действия права, в частности, предложен авторский научный подход к их определению и соотношению с точки зрения используемых ими средств и методов.

Ключевые слова: действие права, средство, механизмы правового влияния и правового регулирования, метод, соотношение.

TO THE QUESTION OF DEMARCATION OF MECHANISMS OF LEGAL INFLUENCE AND LEGAL REGULATION

Kozenko Yu.O.

A concept and essence of mechanisms of legal influence and legal regulation is investigated in the article as a complex of integration of action of law, in particular, an author scientific hike is offered in relation to their determinations and correlation from the point of usings facilities and methods.

Key words: action of right, mean, mechanism of legal influence and legal regulation, method, correlation.

Надійшла до редакції 22.02.2011 р.

УДК 340.12 + 34.124.4 + 504.03

В. О. Захарова, здобувачка
при кафедрі філософії Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого» м. Харків

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку перед Українською державою постає багато завдань щодо вті-

лення в життя конституційно закріпленої мети розбудови правової державності [6]. Щоб успішно